

ROLUL COMANDANȚILOR ÎN REDUCEREA PIERDERILOR UMANE ÎN RĂZBOI

THE ROLE OF COMMANDERS IN DIMINUTION OF HUMAN LOSS IN WARTIME

Col. (r) prof.univ.dr. Viorel ORDEANU*
Col. (r) prof.univ.dr. Benone ANDRONIC**

Articolul se dorește a fi o trecere în revistă, prin exemplificarea unor acțiuni de luptă din istoria artei militare universale și românești, care au dus la pierderea inutilă a vieții combatanților (supramortalitate), cauzată, de cele mai multe ori, de pregătirea necorespunzătoare a comandanților și de neluarea în considerare a lecțiilor învățate, pentru planificarea și desfășurarea acțiunilor de luptă. În prezent, acest aspect este considerat ca esențial în luptă, deoarece contribuie la menținerea capacității de luptă și a moralului trupelor, dar și la modelarea opiniei publice naționale și internaționale.

The article aims to be a brief, by exemplifying some battle actions in the history of the universal and Romanian military art, which led to the unnecessary loss of combatants' lives (over death rate), caused, most of the time, by the inadequate training of commanders and disregard of lessons learned in planning and conducting the combat activities. Nowadays, this aspect is considered as essential in battle, as it contributes in maintaining the fighting capacity and morals of troops, but also in the shaping of national and international public opinion.

Cuvinte-cheie: bătălii celebre; pandemie de politraumatisme; supramortalitate inutilă; lecții învățate/neînvățate; instruire.

Keywords: famous battles; pandemic of polytrauma; un-useful over death rate; lessons learned/unlearned; training.

Din punct de vedere medical, se poate spune că „războiul este o epidemie sau pandemie de politraumatisme”, care, prin pierderile umane cauzate inamicului, duce la scăderea forței lui combative și favorizează înfrângerea acestuia. De regulă, beligerantul care are mai puține pierderi va obține victoria militară și, ulterior, politică.

Prevenirea pierderilor umane (bolnavi, răniți, morți, contaminați cu substanțe CBRN, naufragiați etc.) este, în principal, în sarcina comandamentelor, prin planificarea judicioasă a acțiunilor de luptă, prin instruirea și prin dotarea corespunzătoare a trupei.

La prevenire, contribuie și serviciul sanitar, prin măsuri profilactice specializate și nespecializate: control medical, vaccinări, antidoturi preventive, educație și instrucție sanitară etc.

Tratarea pierderilor umane este, în principal, în sarcina serviciului sanitar, pentru profilaxie postexpunere, curativ și de recuperare, sprijinit de logistică (aprovizionare, reaprovizionare, transport multimodal, cazare, hrănire, igienă, precum și evacuarea și înhumarea decedaților), în colaborare cu serviciul sanitar aliat și cu serviciul medical și veterinar civil, din teatrul de operații sau din țară.

Istoricul armelor și al războaielor ne arată că „uneltele” folosite sunt diferite tipuri de arme: clasice/ convenționale (albe, de foc, explozive), neconvenționale (CBRN) și neletale (incapacitante, antipopulație, psihologice). Istoricii consideră, pe baza cercetărilor arheologice, că specia umană din care facem parte, *Homo sapiens sapiens*, este din categoria ființelor agresive. Vechea populație umană

***Centrul de Cercetări Științifice Medico-Militare;**
Universitatea Titu Maiorescu, București

e-mail: ordeanu_viorel@yahoo.com

****Universitatea Națională de Apărare „Carol I”;**
Academia Oamenilor de Științe din România

e-mail: benoneandronic@yahoo.com

a Europei (protoeuropenii) din Paleolitic avea numai arme de vânătoare, nu și de război, ceea ce sugerează că nu ducea războaie sau lupte cu semenii lor. Dar au apărut primele populații migratoare, venite din Caucaz: în mileniul al II-lea î.H., au fost tracii și elenii, stabiliți în Peninsula Balcanică, în mileniul I î.H., au fost latinii, stabiliți în Peninsula Italică, și apoi celții, în Europa Centrală. Aceștia au adus armele de război și războaiele, metalurgia, au organizat primele state și primele cetăți europene și s-au amestecat cu populația autohtonă. În primul mileniu al erei noastre, aceștia s-au apărat de invaziile noilor migratori caucazieni (germanicii și apoi slavii), iar ulterior, de migratorii asiatici, din Asia Centrală (rasa galbenă) și din India. În mileniul al II-lea, toți aceștia s-au amestecat și s-au integrat, formând popoarele și națiunile europene pe care le cunoaștem. Dar, deși cultura europeană, considerată ca apogeu al civilizației moderne, este relativ unitară și comună tuturor popoarelor europene, chiar și după milenii se poate observa că, la baza războaielor intereuropene, au rămas vechile rivalități dintre latini, germani și slavi. Odată cu începutul celui de-al III-lea mileniu, asistăm la o altă migrație în masă către Europa, necaucazieni, veniți din Orientul Mijlociu și din Africa, care, deocamdată, este relativ pașnică, fără războaie de cucerire, dar care, în timp, va schimba compoziția etnică a statelor europene, cu urmări imprevizibile. Nicolae Iorga spunea: „citiți istoria ca să știți ce va fi”¹.

Războiul, ca epidemie de politraumatism. Este un adevăr necontestat că, în orice epidemie, sunt importante, în primul rând, prevenirea și, în al doilea rând, tratamentul. Se știe încă din Antichitate, de la războaiele dintre elini și romani, că Pirus, regele Epirului², după ce a învins armata romană, la Heraclea și Asculum (Italia), în anul 279 î.H., dar cu pierderi uriașe, a spus: „încă o victorie ca asta și suntem pierduți”³. În epoca modernă, generalizarea armelor de foc performante a dus la victorii tragice, cu hecatombe de morți și de răniți și cu „supramortalitate inutilă”. Aceasta a dus la perfecționarea serviciului medical militar, ale cărui începuturi fuseseră în armatele grecilor și romanilor, și la cooperarea umanitară cu civilii din zonă. Un rol esențial în prevenirea supramortalității inutile îl au comandanții de la toate eșaloanele, prin modul cum planifică și desfășoară acțiunile de luptă, la nivel strategic, operativ și tactic, precum și prin instruirea și dotarea corespunzătoare a luptătorilor.

Sunt cunoscute multe bătălii celebre, din care se pot da exemple ilustrative, fără a diminua prestigiul și importanța victoriilor respective.

În *Războaiele Napoleoniene*, considerate primele *războaie moderne*, în care toate imperiile și regatele europene s-au coalizat împotriva Franței revoluționare, de teama contaminării popoarelor cu ideile revoluției franceze, războiul cu Rusia este un exemplu de strategie și de tactică, dar și de deficiență logistică. Astfel, venirea iernii a transformat un „război fulger” într-o catastrofă militară, în care au pierit sute de mii de militari francezi lăsați fără hrană, fără echipament de iarnă, fără muniție și fără asistență medicală. Situația s-a repetat în cel de-al Doilea Război Mondial, când armatele germane victorioase și ale aliaților lor (inclusiv români) au murit de foame și de frig în stepa rusească, pierzând războiul. Iar, mai recent, la începutul acestui secol, trupele speciale ale armatei ruse trimise să înăbușe răscoala islamiștilor ceceni, după victorie au trebuit să se retragă, deoarece logistica nu le adusese apă, mâncare și toate cele necesare în campanie. Iată cum aceeași eroare se repetă în timp: francezii în secolul al XIX-lea, germanii în secolul al XX-lea și rușii în secolul al XXI-lea, ceea ce ne face să credem că se va mai repeta, conform aforismului lui Iorga sau zicalei „cine a băut va mai bea”. Ca un mic exemplu actual, putem aminti că, la exercițiul NATO din vara anului 2017, în care blindatele aliate apărau Oltul, la sud de Râmnicu-Vâlcea și sprijineau trecerea în zona Râureni, nu numai că se dispuseră în localitate (creând un pericol pentru populația civilă din zonă), dar nu au fost aprovizionați cu apă potabilă, pe caniculă. Locuitorii din zonă le-au adus apă minerală, spre mirarea militarilor străini, căroră li s-a răspuns simplu: „pentru că sunteți aici, ca să ne apărați”.

În *Războiul Crimeei* (1853-1856) șarja Brigăzii de cavalerie ușoară engleză contra artileriei ruse a demonstrat că nu trebuie atacat, prin barajul de artilerie. Artileria, modernă pentru vremea aceea, a folosit, la distanță mare, ghiulele neexplozive, la distanță medie, proiectile explozive, iar la distanță mică mitralii (alice) cu efecte devastatoare. În final, ultimii cavaleriști i-au omorât pe ultimii artileriști, obținând victoria. A fost plătită scump o victorie, care a dus, practic, la dispariția învingătorului. S-a tras concluzia că, pe viitor, nu trebuie să se atace frontal artileria sau să se treacă prin barajul de artilerie. În aceeași bătălie, o altă

eroare arată necunoașterea istoriei militare sau neluarea în considerare a precedentelor istorice. Astfel, Brigada a atacat de-a lungul unei văi care se îngusta, apărând, astfel, „efectul de pânză”, adică atacatorii s-au aglomerat progresiv, încât nu mai aveau spațiu de manevră. Se știe, de mai bine de 2 000 de ani, că atenienii, luptând la Maraton cu perșii, s-au poziționat într-o vale care se îngusta, astfel că uriașa armată persană nu a putut să îi înconjoare și nici să atace eficient, iar, pierzând avantajul numeric, au pierdut și bătălia. Am putea spune că victoria Brigăzii de cavalerie a fost obținută totuși prin bravura cavaleriștilor britanici, în pofida incompetenței comandanților, care au dus la supramortalitate inutilă, căci victoria putea fi obținută și în alt mod. După câțiva ani, s-a petrecut un fapt oarecum similar în Războiul de Secesiune al SUA, când cavaleria federată a atacat un fort apărat, cu arme cu repetiție (carabine și revolve) iar pierderile, oameni și cai, au fost uriașe. S-a tras din nou concluzia că nu se va mai ataca frontal cu cavaleria, ca în Evul Mediu.

Dar și *infanteria modernă* a avut tributul său de supramortalitate inutilă. În Războiul de Independență (1877), infanteria română, sprijinită de celelalte forțe, a obținut o victorie răsunătoare la Grivița, care a marcat botezul focului pentru Armata României și care a confirmat statutul de putere militară pentru România, statut pe care îl păstrează și în prezent. Dar pierderile, morți și răniți, au fost uriașe. Turcii, protejați de fortificații, aveau arme de foc moderne americane, cu repetiție, iar românii aveau puști cu un singur foc, așa că se bazau mai mult pe atacul la baionetă. Nici instruirea nu era foarte bună, era primul război la care participa armata română, cei mai mulți soldați erau mobilizați (în doar două săptămâni), și, după echipare și cu o instruire sumară, au fost trimiși peste Dunăre. Comanda o asigura personal, Karl von Hohenzolern-Siegmaringen, Domnitorul României, ofițer german de carieră în arma artilerie, care avea gradul de Mareșal în armata prusacă, dobândit în Războiul franco-prusac. După victorie, acesta avea să fie încoronat ca primul Rege al României, sub numele de Carol I, fiind și fondatorul dinastiei. Dar România participa, pentru prima dată, la război, și lipsa de experiență a comandanților era evidentă. Aspectul cel mai grav la asaltul Griviței a fost lipsa cercetării înainte de bătălie, deși armata română, organizată după

model francez, avea și cavalerie ușoară pentru cercetare tactică („eclerori”, adică luminători). După ce au cucerit, cu pierderi grele, reduta, au văzut că, în spatele ei, mai era o altă redută, care o sprijinea cu foc pe prima (principiu care se aplică la fortificații și în armatele contemporane). Singura soluție, dictată de forța majoră, era să continue atacul și să cucerească și a doua redută, evident cu o supramortalitate inutilă. Victoriile de la Grivița, Plevna, Vidin, Smârdan, Nicopole s-au datorat, în primul rând, unor factori psihologici: disprețul pentru moarte și pericole moștenit de la daci, dorința de eliberare a creștinilor de sub stăpânirea musulmană și perspectiva împrumutării țărănilor săraci, după victorie. De răniți s-a îngrijit serviciul sanitar, condus personal de către gl.prof.dr. Carol Davila, care avea experiența războaielor moderne din Occident, ca ofițer francez (în războiul franco-prusac), precum și Crucea Roșie Internațională, cu spitale de campanie și cu spitale de zonă interioară, la București, și cu filiala sa nou înființată, „Semiluna Roșie” pentru forțele inamice.

Mai târziu, în timpul războaielor balcanice care au precedat Primul Război Mondial, Armata română s-a confruntat cu o altă situație, de natură medicală. Deși obținuse victorii împotriva armatei bulgare, militarii s-au contaminat cu holeră de la aliații turci, aceasta fiind o boală infectocontagioasă „fecal-orală” gravă, cu zeci de scaune diareice pe zi și cu mortalitate mare. Căruțele care duceau alimentele la linia întâi aduceau și bolnavii la spitalele din spatele frontului, fără dezinfecție, așa încât contaminarea a fost generală. Comandanții nu au ținut cont de recomandările de igienă ale medicilor de unități, așa că aproape toți militarii erau bolnavi, deci incapabili să mai lupte. Trupele române, deși victorioase, au fost retrase în țară, peste Dunăre, în zona Brăilei, unde epidemia s-a extins la populația civilă, cu urmări deosebit de grave. În unele situații, pentru a se opri extinderea contagiunii spre zonele adiacente, populația civilă, care încerca să plece din zona aflată în carantină, a fost oprită de jandarmi, făcându-se chiar uz de armă. Lipsa de cultură sanitară a ofițerilor a făcut ca situația să se repete în Primul Război Mondial, după retragerea de la Turtucaia (1916), și din nou intervenția salvatoare a prof.dr. Ioan Cantacuzino a reușit să stingă groaznică epidemie care a obligat armata victorioasă să se retragă în dezordine.

Continuând cu exemple de bătălii eroice, dar cu unele erori tactice ale Armatei române, care au cauzat supramortalitate inutilă, vom prezenta, mai întâi, o bătălie din Primul Război Mondial, „Șarja de la Prunaru” (1916). Trupele germano-bulgare trecuseră Dunărea și se îndreptau spre București. Divizia română de cavalerie a contraatacat eroic, trecând prin baraj de artilerie și prin foc încrucișat de mitraliere (invenție germană), cu pierderi uriașe. Contraatacul a fost respins și nu a reușit decât să demonstreze vitejia soldatului român și incompetența unora dintre comandanți. Dar sacrificiul lor a fost inutil, deoarece capitala, nemaivând trupe operative, a fost ocupată fără luptă, a doua zi. Aici merită subliniată tactica armatei germane, care, ajungând la Centura de fortificații a Bucureștiului (construită de Carol I, după modelul fortificațiilor Parisului, cu forturi mari cu artilerie de cetate, cu infanterie și cu cavalerie, cu forturi mici, cu șanțuri, cu numeroase tuneluri pentru aprovizionare și pentru contraatacuri, precum și cu cale ferată și cu drum de centură) nu a pierdut vremea (și soldați) să lupte pentru a le cuceri, ci a trecut în viteză printre ele și au intrat în București. Aceeași tactică a fost folosită, în al doilea război din Golf (1991), de Corpul expediționar francez, când a atacat frontul irakian și a obținut victoria, fără pierderi. Șarja disperată de la Prunaru se aseamănă într-un fel cu atacul cavaleriei poloneze asupra tancurilor germane, din cel de-al Doilea Război Mondial (1939), dar acolo nu a fost o eroare tactică, ci o demonstrație că armata poloneză se opunea invaziei germane, iar cavaleriștii au preferat să moară cu onoare pe câmpul de luptă decât să se predea. Aceeași atitudine au avut-o și unele unități japoneze, în fața superiorității zdrobitoare a armatei SUA (1945).

Armata română a mai avut, în cel de-al Doilea Război Mondial, unele bătălii cu supramortalitate inutilă. România a declarat război URSS (fără a avea tratat de alianță cu Germania), pentru a-și recupera teritoriile ocupate (Basarabia și Bucovina). La 22 iunie 1940, la amiază, trupele române au început trecerea victorioasă a Prutului, cântând cântece patriotice, iar apărarea sovietică a produs multe pierderi. În mod normal, trecerea trebuia făcută noaptea, în liniște. Prima mare victorie strategică a fost cucerirea Odesei, dar care, din cauza grabei, s-a desfășurat cu pierderi uriașe, pentru toți combatanții. Un alt exemplu ilustrativ este victoria Armatei române în bătălia de la Oarba

de Mureș, în cadrul ofensivei sovieto-române, care împingea armata germano-ungară spre vest. Inamicul fortificase o înălțime care devenise un important punct de rezistență. Unitățile române, în loc să ocolească zona și să își continue înaintarea, lasând doar forțe de încercuire, au atacat repetat până au cucerit obiectivul. A fost o altă victorie plătită cu supramortalitate inutilă și cu foarte mulți răniți, față de alte tactici mai flexibile.

Erorile nu sunt numai istorice, am trăit cu toții evenimentele tragice și eroice ale Revoluției române, din decembrie 1989. Din nefericire, au fost și unele cazuri de lupte necerute de situația tactică și de răspuns inadecvat față de situația dată, care au dus la o supramortalitate inutilă și la alte victime, de un aflux de răniți care au umplut spitalele românești și au creat „teorii ale conspirației”.

Un alt exemplu ilustrativ este din al doilea război din Golful Persic (1991), la care a participat și Armata României, cu Spitalul de campanie nr. 100, în cadrul sprijinului umanitar ONMA (Other Nations Medical Assistance). Forța Multinațională, formată în operațiunea Scutul Deșertului (Desert Shield, 1990), a atacat, în operațiunea Furtuna Deșertului (Desert Storm, 1991), pe trei direcții principale: la est forțele britanice (sprijinite, de pe mare, de flota condusă de fregata Coventry – actuala Regele Ferdinand – din flota română), la centru forțele americane, sprijinite de blindate și aviație, și la vest forțele franceze, sprijinite de Legiunea Străină. Față de acest atac devastator și simultan, dar cu libertate de acțiune, de tip expediționar, forțele irakiene s-au apărut static, cu front clasic, conform tacticii fostului Tratat de la Varșovia, bazat pe experiența celui de-al Doilea Război Mondial. Frontul a fost străpuns, cu pierderi grele pentru apărători și cu pierderi minime pentru atacatori, în contradicție cu teoria militară. Dar pierderile irakienilor au fost amplificate enorm și nejustificat, din cauza comandantului forțelor americane, generalul Schwartzcof, care a ordonat îngroparea, în nisipul deșertului, a fortificațiilor inamice în care se adăposteau militarii irakieni, incapabili să mai lupte. Ca urmare a acestei crime de război, după ce generalul a fost primit cu triumf în SUA, a fost pensionat și a fost dat uitării.

Concluzii

Reducerea numerică a pierderilor umane în război și, mai ales, a supramortalității inutile a fost, este și va fi o necesitate. Un rol important

În acest sens revine comandanților de la toate nivelurile ierarhice, atunci când planifică acțiunile de luptă, dar, mai ales, pe timpul execuției acestora, și presupune o cunoaștere a lecțiilor învățate din istoria arte militare, precum și niveluri ridicate de dotare cu echipamente militare și instruirea corespunzătoare a trupelor, în special cu privire la protecția individuală și colectivă și la protecția medicală: măsuri de protecție sanitar-veterinare, de prim ajutor, de prevenire a contagiunilor cu boli infecțioase, precum și măsuri de prevenție, de protecție și de decontaminare, în cazul atacurilor cu arme de nimicire/distrugere în masă.

Prevenirea și reducerea supramortalității inutile, în acțiunile militare, are ca efect menținerea capacității de luptă și a moralului trupelor, a opiniei publice favorabile și, în același timp, favorizează activitatea sprijinului medical, care, în acest mod, cu forțele și cu mijloacele pe care le are la dispoziție, poate face față misiunilor ce-i revin, de a se ocupa de răniți, bolnavi, arși, intoxicați, iradiați, naufragați, stresați etc., pentru a salva cât mai mulți combatanți și a-i face apti pentru luptă,

pentru muncă sau pentru viață.

Rolul istoriei este să țină minte ceea ce se uită și să reamintească noilor generații experiența trecutului.

NOTE:

1 Nicolae Iorga, *Adevăr și greșeală în scrierea istoriei*, curs de deschidere la Universitatea București, 1935.

2 O „victorie à la Pirus” este o victorie obținută cu un uriaș cost pentru învingător. Expresia este legată de regele Pirus al Epirului, care i-a învins pe romani la Heraclea și Asculum în 279 î.H., dar a suferit pierderi de neînlocuit în timpul luptelor, ceea ce a dus la pierderea în cele din urmă a războiului piric. Plutarh relatează reacția lui Pirus la felicitările primite din partea supușilor: „Încă o victorie ca asta și suntem terminați”, *The Internet Classics Archive: Pyrrhus, by Plutarch*, accesat la 16 oct. 2017.

3 *Petit Larousse illustré*, Librairie Larousse, 1908, p. 1543.

BIBLIOGRAFIE

Iorga Nicolae, *Adevăr și greșeală în scrierea istoriei*, curs de deschidere la Universitatea București, 1935.

Petit Larousse illustré, Librairie Larousse, 1908.

https://ro.wikipedia.org/wiki/Victorie_%C3%A0_la_Pirus